

MEĐUNARODNO DRUŠTVO U KONCEPTIMA VANJSKE POLITIKE RUSKE FEDERACIJE 2000-2023: ANALIZA PREMA PRISTUPU ENGLSESKE ŠKOLE MEĐUNARODNIH ODNOSA

Davor Boban <https://orcid.org/0000-0002-9748-3250>

Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu

E-mail: davor.boban@fpzg.hr

<https://doi.org/10.20901/an.20.06>

Izvorni znanstveni rad
Zaprimljeno: 14. 8. 2023.
Prihvaćeno: 25. 9. 2023.

Sažetak Koncepti vanjske politike Ruske Federacije doneseni od 2000. do 2023. imaju komunikacijsku funkciju o glavnim ciljevima i idejama ruskih vanjskopoličkih aktera. Koristeći pristup Engleske škole međunarodnih odnosa, posebice njezina teorijska obilježja međunarodnog društva, pluralističkog i solidarističkog pristupa te globalnog i regionalnog društva, u radu se analiziraju ruske ideje o međunarodnom društvu koje su istaknute u tim konceptima. Zajedno s tom analizom pokazano je koliko se stvarna ruska vanjska politika podudara s idejama iznesenim u njima.

Ključne riječi međunarodno društvo, Engleska škola, Rusija, vanjska politika, međunarodni odnosi

Uvod

Krajem ožujka 2023. ruski predsjednik Vladimir Putin potpisao je ukaz o donošenju novog Koncepta vanjske politike Ruske Federacije koji je peti takav koncept koji je usvojen od njegova dolaska na vlast 2000. Koncepti su od početka bili najvažniji službeni pokazatelji smjera i promjena ruske vanjske politike jer sadrže informacije koje Kremlj ističe prema svijetu o prijedlozima, zahtjevima i kritikama o tome kakvi međunarodni odnosi jesu i kakvi bi trebali biti.

Ruska vanjska politika i stavovi o međunarodnim odnosima obrađeni su u mnogobrojnim znanstvenim studijama. Oni se kreću od obrade vrlo specifičnih tema, poput plinske i naftne trgovine (npr. Andrei, 2022; Boban i Petrović, 2021; Sharples, 2016), do vrlo općenitih studija o sadržaju ruske vanjske politike u postsovjetskom razdoblju (npr. Donaldson i Nadkarni, 2019; Tsygankov, 2016). Zbog njihove brojnosti teško je nabrojati sve teorijske pristupe koji su korišteni u njihovoj izradi, no lako se može opaziti da se dominacija realističke škole u istraživanju međunarodnih odnosa odražava i na istraživanje ruske vanjske politike i međunarodnog položaja Rusije. Malobrojni su radovi o tome napisani iz perspektive Engleske škole međunarodnih odnosa. Premda je razumljivo da zbog sukoba i neslaganja među velikim silama prevladava realistički pristup u istraživanjima, nije jasan razlog zbog čega se pristup Engleske škole gotovo uopće ne koristi kada je Rusija u pitanju.

Taj nedostatak naročito je upadljiv s obzirom na status te države kao svjetske sile i njezinu vanjsku politiku koja sadrži ideje koje se uklapaju u predmet istraživanja

i teoretiziranja te škole, poput suradnje među državama temeljene na zajedničkim vrijednostima i interesima, regionalne suradnje, naglašavanja važnosti suvereniteta, Ruskog svijeta koji okuplja države u kojima žive Rusi, poštivanja zajedničkih pravila i institucija u međunarodnoj zajednici i sl. Ovaj rad nastoji umanjiti tu prazninu analizirajući službene ruske stavove o strukturi, sadržaju i poretku međunarodnog društva koji su sadržani u pet koncepata vanjske politike od 2000. do 2023. i pronaći odgovor na pitanje kakvo međunarodno društvo Rusija želi. U ovom radu ti se stavovi povezuju s njihovom realizacijom, no naglasak je ponajprije na konceptima, a tek potom na stvarnoj vanjskoj politici. Ako bi se ona dubinski analizirala, to bi prelazilo opseg rada prihvatljiv za članak u časopisu.

Rad je podijeljen u šest dijelova. Poslije Uvoda, drugi i treći dio su teorijski. U njima se prikazuju teorijska objašnjenja međunarodnih odnosa Engleske škole s naglaskom na međunarodno društvo i njegov poredak. U sljedećem dijelu opisan je položaj Rusije u međunarodnom društvu od nastanka SSSR-a do dolaska Vladimira Putina na vlast. Sadržajno to poglavlje pokriva dva povijesna razdoblja: sovjetsko te postsovjetsko pod predsjednikom Borisom Jeljcinom. U glavnom, petom dijelu rada analizirat će se obilježja međunarodnog društva koja se nalaze u Putinovim vanjskopolitičkim konceptima 2000-2023. Posljednji dio rada je zaključak.

Međunarodno društvo

Engleska škola međunarodnih odnosa počela se razvijati sredinom 20. st. u Ujedinjenom Kraljevstvu. Tijekom vremena postala je "mješavina realističkog shvaćanja moći i ravnoteže moći te liberalne perspektive načina na koji međunarodno pravo, pravila, norme i institucije djeluju na međunarodnoj razini" (Viotti i Kauppi, 2011: 239). Škola je razvila specifičan pristup istraživanju međunarodnih odnosa kroz trijadu pojmova: međunarodni sustav (*international system*), međunarodno društvo (*international society*) i svjetsko društvo (*World society*) (Dunne, 2008; Keene, 2009: 104; Buzan, 2001). Prominentni autor Engleske škole Barry Buzan (2001) tvrdi da se međunarodni sustav tiče "politike moći među državama" (Buzan, 2001: 474), međunarodno društvo tiče se "institucionalizacije zajedničkih interesa i identiteta među državama" (Buzan, 2001: 475), a svjetsko društvo "uzima pojedince, nedržavne organizacije i konačno globalno stanovništvo u cjelini kao žarište globalnih društvenih identiteta i uređenja" (Buzan, 2001: 475). To znači da se prva dva koncepta tiču država, dok je svjetsko društvo podržavni i naddržavni, samo ne državni koncept, premda države u njemu nisu izumrle (Williams, 2005: 20; Neumann, 2001: 505, 507; Williams, 2005: 20).

Od sva tri stupa Engleske škole međunarodno društvo u njezinom je središtu (Viotti i Kauppi, 2011: 239). Njega Bull i Watson (1984: 1) definiraju kao "skupinu država (ili, općenitije, skupina neovisnih političkih zajednica) koje ne samo da tvore sustav, u smislu da je ponašanje svake od njih neophodan čimbenik u kalkulacijama drugih, nego su također dijalogom i pristankom uspostavili zajednička pravila i institucije za vođenje svojih odnosa, te prepoznaju svoj zajednički interes u održavanju tih dogovora" i ono stoga pretpostavlja postojanje "moralne zajednice" (Dore, 1984: 408). Među autorima Engleske škole ne postoji slaganje o konceptu međunarodnog društva.¹ Kako bi ga se lakše razumjelo, Buzan (2001: 477) stvara

¹ Imaju li se na umu prigovori koji su toj školi upućeni zbog neodređenosti njezine metode i teorije, naročito iz perspektive američkih autora međunarodnih odnosa (Finnemore, 2001), teško je očekivati postizanje suglasnosti o sadržaju njezinih glavnih pojmova.

analogiju između ljudskog i međunarodnog društva – prvo društvo ljudi "oblikuju i oblikovani su od njega", a u drugome društvu tu ulogu imaju države. Preciznije rečeno, ono je "stvar intersubjektivnog značenja ugrađenog u praksu" koja nastaje radom državnika (Epp, 1998: 55). Williams (2014: 128) tvrdi da je "globalizacija društva država usadila primarni i povlašteni položaj država u međunarodnom poretku, čineći međunarodno društvo ključnom analitičkom, eksplanatornom i normativnom kategorijom" u trijadi konceptata Engleske škole. Buzan (2001: 487) uz to tvrdi da međunarodno društvo ponajprije čine dominantne jedinice što čini njihov status nejednakim.

Osim pitanja članstva, u Engleskoj školi javlja se i pitanje koliko postoji međunarodnih društava i na kojim razinama organizacije. Među autorima uglavnom postoji suglasnost o tome da postoje globalno i regionalna međunarodna društva. Globalno je usmjereno na cijeli svijet, iako ga ne moraju nužno činiti sve države, a regionalna društava čine određene skupine država.² Uglavnom se smatra da nastanak jednog od regionalnih društava, europskog, seže u 16. i 17. st. i Vestfalski mirovni ugovor iz 1648. (Williams, 2014: 128). Globalno društvo nastalo je na prijelazu iz 19. u 20. st. (Costa-Buranelli, 2015: 500; Bull, 1984a: 123) tako što su u europsko društvo primane druge države nakon što bi zadovoljile "standard civilizacije". Premda su taj standard propisale europske sile (Watson, 1987) koje su gajile osjećaj superiornosti nad drugima (Bull, 1984a: 125),³ nakon Drugog svjetskog rata zapadnjačka dominacija bila je uzdrmana revoltom drugih država protiv njih (Bull, 1984b: 217). U regionalnim društvima uz to su postojale i u nekima još postoje dominantne političke zajednice koje nameću svoja pravila i vrijednosti drugim članicama (Stivachtis, 2014: 110). Iz toga proizlazi pretpostavka da će međunarodno društvo koje okuplja manji broj geografski i kulturno bliskih država omogućiti dominantnoj državi da lakše provodi svoju meku moć jer će njezina kultura, vanjska politika i ideje biti sličnije onima u ostalim članicama društva. Posljedično tome, svaki pokušaj dominantne države da primjeni meku moć izvan tog društva bit će teži. Takva interpretacija otvara put realističkom shvaćanju međunarodnih odnosa koje stavlja naglasak na velike sile, ali i konstruktivističkom shvaćanju po kojemu ideje i vrijednosti utječu na oblikovanje tih odnosa.⁴ To otvara i pitanje organizacije odnosa među državama koje dijele zajedničke vrijednosti i interese.

Poredak u međunarodnom društvu

Međunarodno društvo mora imati svoj poredak da bi funkcioniralo. Poredak i pravda dva su glavna standarda po kojima se ocjenjuje da li međunarodno društvo dobro funkcionira ili ga treba mijenjati (Suganami, 2010: 24).⁵ Ali dok je pitanje pravde

² Buzan (2001: 483) smatra da analogno tome može postojati i više svjetskih društava koja čine različite ne-državne članice.

³ Brownlie (1984: 358) upozorava da je klišej tvrditi da je pravo nacija (*the law of nations*), koje je dio tog standarda, "europocentrično" jer to vrijedi samo utoliko što su neke europske države u jednom povijesnom trenutku bile dominantne u svijetu.

⁴ U Engleskoj školi uglavnom se smatra da je jedna od poveznica u međunarodnom društvu zajednička kultura koja postoji na određenom zemljopisnom području (Dunne i Little, 2014: 96). Međutim, to pravilo ipak može vrijediti samo za regionalna međunarodna društva jer Bull (2002: 37) upozorava da osim, eventualno, kulture modernosti, ne postoji nikakva globalna kultura koja bi bila u temelju suvremenog globalnog društva.

⁵ Popović (2014: 85-86) smatra da je od Vestfalskog mira 1648. "zapadni međunarodni poredak izraz težnje država k ostvarenju osnovnih univerzalnih ciljeva "dobrog života"". To pokazuje

subjektivno i teško je pronaći zajedničku definiciju koja bi odgovarala svim članicama društva, uspostava poretka se čini prema nekim formalnim kriterijima. Za Bulla (2002: 62-63) to su zajednički interesi, pravila i institucije. Zajednički interesi tiču se "elementarnih ciljeva društvenog života" koji povezuju članice nekog društva bez obzira na druge razlike među njima (Bull, 2002: 64), zajednička pravila pomažu uspostavljanju tih interesa i mogu biti međunarodno pravo, moralna pravila, običaj, uspostavljena praksa ili pravila igre (Bull, 2002: 64), a zajedničke institucije koje pomažu državama da provode pravila su ravnoteža snaga, međunarodno pravo, diplomatski mehanizam, sustav upravljanja velikih sila i rat (Bull, 2002: 71). Tako definirana trijada trebala bi stvoriti poredak, no ona i dalje ne definira kako će se on uspostaviti.

U raspravama koje se vode o tome koliko međunarodno društvo ima zajedničkih vrijednosti i sadržaja nastala su dva pristupa – pluralistički i solidaristički – koja opisuju koliko je međunarodno društvo "rijetko" (*thin*) ili "gusto" (*thick*) (Buzan, 2004). Pripadnici prvog pristupa smatraju da međunarodno društvo ima malo sadržaja i zajedničkih vrijednosti (Viotti i Kauppi, 2011: 248) i glavni naglasak u svojim studijama stavljaju na to da su države "dominantne jedinice ljudskog društva" (Buzan, 2004: 46), da postoji malo zajedničkih vrijednosti među njima (Buzan, 2004: 59) i "na osmišljavanju pravila koezistencije unutar okvira suvereniteta i neintervencije" (Buzan, 2004: 59). Inzistiranje na nepluralističkom shvaćanju međunarodnih odnosa po njima bi moglo imati dugoročno loše posljedice (Linklater, 2010: 10) jer ne postoje vrijednosni i etički preduvjeti da ono postane "gusto". Oni smatraju da u međunarodnom društvu nema konsenzusa o zajedničkoj etici (Williams, 2014: 132) jer ne samo da ne postoji "slaganje oko prirode dobrog života i statusa ljudskih bića", nego ne postoji ni "mogućnost takvog slaganja" (Williams, 2005: 22).⁶ Stoga bi prvenstveni cilj međunarodnog društva trebalo biti izbjegavanje nereda u odnosima među državama (Buzan, 2004: 47), a ne miješanje u njihove unutarnje poslove. Za njih granice među državama čine međunarodno društvo pluralističkim (Williams, 2002: 741), a apsolutna suverenost država sprječava uspostavu hegemonijskog poretka u njemu (Watson, 1984a: 16). Za to sprječavanje zaslužna je i promjena strukture globalnog društva koja se, prema Buzanu (2023: 29), kreće prema dubokom pluralizmu (*deep pluralism*) "u kojemu su moć, bogatstvo i kulturni i politički autoritet difuzno raspoređeni unutar sustava koji ima visoku sposobnost interakcije i snažno je međuovisan". U njemu više nema ni mjesta za supersile, nego samo za velike i regionalne sile te ostale niže rangirane države (Buzan, 2023: 34). To s jedne strane olakšava upravljanje velikih sila i ravnotežu snaga jer ne postoji jedna supersila koja iskače nad ostalima, no s druge strane komplicira funkcioniranje tih dviju institucija jer nove velike sile tek trebaju pronaći svoje mjesto među već postojećim silama i biti priznate od njih kao ravnopravne.

Nasuprot minimalističkom shvaćanju pluralista, solidaristi imaju "gušći" pristup koji polazi od toga da zadaća ili cilj međunarodnog društva nije samo puko održanje država i sprječavanje nereda u međunarodnim odnosima, nego i suradnja među njima kako bi se postigle više vrijednosti (Buzan, 2004: 49, 59; Cochran, 2008: 287; Keene, 2009: 105). Najzorniji primjer toga u zapadnom svijetu je Europ-

da su elementi pravičnosti i nekih ideala povijesno bili prisutni u međunarodnom pravu i politici koje se time nisu svodile samo na osiguranje mira među državama, nego i na suradnju koja treba rezultirati "višim" ciljevima.

⁶ S problemom etike povezana je i uloga prirodnog prava u međunarodnom pravu. O tome više u: Popović, 2013.

ska unija koja je izrasla iz Europskih zajednica koje su imale gospodarski karakter u organizaciju koja od svojih članica zahtijeva pridržavanje zajedničkih političkih i pravnih vrijednosti, naročito onih koji se tiču liberalne demokracije. Poredak u međunarodnom društvu po solidaristima uspostavlja se kako silom tako i nematerijalnim elementima – idejama, vrijednostima i normama (Viotti i Kauppi, 2011: 240). Ti nematerijalni elementi dovode o toga da je "poštivanje suverene jurisdikcije uvjetovano" ako vlast krši ljudska prava svojih stanovnika te se time otvara put humanitarnim intervencijama (Bain, 2014: 162) za razliku od vestfalskog koncepta neintervencije koji promiču pluralisti (Weinert, 2011: 34). Pitanje humanitarne intervencije i tko je ima pravo odobriti važno je zbog održavanja ravnoteže snaga među velikim silama jer intervencija u unutarnje odnose jedne države dovodi do mogućeg ulaska u interesno područje jedne od sila čemu se ona opire. Dodatni problem za mnoge vlade u svijetu jest i mogućnost da bi one mogle biti na udaru vanjske intervencije i zbog toga se opiru tome da ona postane lako primjenjiva, naročito ako je ne odobri Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda (Wheeler, 2001). Zbog toga pitanje suvereniteta kod solidarista postaje ograničeno jer "gušće" međunarodno društvo stavlja naglasak na etiku i vrijednosti koje se ne mogu promicati i štiti ako se inzistira na apsolutnoj suverenosti država. Suverenitet i etika tako postaju usmjereni jedno protiv drugog.⁷

Razlike između pluralista i solidarista o tome kako međunarodno društvo treba izgledati postoje i među državama. Definiranje i realizacija zajedničkih interesa i vrijednosti suočeni su s idejom heterogenošću koja postoji u njima i među njima, a s obzirom na to da one imaju različitu moć, upitno je koje će od njih biti kreatorice politika (*policy makers*), a koje preuzimateljice politika (*policy takers*) u međunarodnoj zajednici. Zbog toga je potrebno uzeti u obzir da postoje kako "vertikalna hijerarhija" sila nad manjim državama tako i "horizontalni koncert" među silama (Clark, 2009: 220) pa ako se i krug kreatorica politika suzi samo na velike sile, njihova različita kultura, tipovi političkih sustava i interesi još uvijek čine postizanje konsenzusa o interesima i vrijednostima teškim.

U postizanju tog cilja mogu pomoći zajednička pravila. Bull (2002: 65-68) razlikuje tri skupine pravila: temeljna ili konstitucionalna normativna načela svjetske politike koja određuju države kao temeljne jedinice međunarodnog društva, pravila koegzistencije među državama poput izbjegavanja rata, poštivanja međunarodnih sporazuma i suvereniteta te pravila koja reguliraju suradnju među njima na višoj razini od održanja njihove koegzistencije. U toj ljestvici sadržaj druge i treće skupine jest ono o čemu postoje neslaganja između pluralista i solidarista, ali i pojedinih država jer ta pravila određuju sadržaj međunarodnog društva.

Među zajedničkim pravilima ističu se normativna pravila koja "daju okvir ponašanja" (Wilson, 2009: 167, 171). Jedno od njih je međunarodno pravo (Wilson, 2009: 167) koje u Engleskoj školi ima središnje mjesto u shvaćanju međunarodnih odnosa (Hurrell, 2001: 492). Bull ga, kao što je gore navedeno, smatra i jednim od zajedničkih pravila, ali i institucijom koja ih treba štiti. Uloga tog pravila i institucije je da omogući i olakša suradnju među državama pri čemu Yasuaki (2003: 130) ističe najmanje tri njegove funkcije koje su važne za međunarodno društvo: komu-

⁷ Mnogi autori iz dominantne škole međunarodnih odnosa, škole realizma, negirali su da su etika i moralnost primjenjivi u međunarodnim odnosima, te su tvrdili da svaka država slijedi svoj interes (Donnelly, 2008: 150; Rengger, 2008: 188). Oni su smatrali da je dužnost državnika da ponajprije vode računa o svojim državama i njihovim građanima, te da je vanjska politika vrijednosno slobodna (Donnelly, 2008).

nikacijska funkcija, funkcija utjelovljenja zajedničkog razumijevanja međunarodnog društva te opravdavajuća i legitimirajuća funkcija. Kako bi se one ostvarivale, međunarodno pravo treba biti univerzalno i stvarno prihvaćeno među članicama međunarodnog društva.

Međunarodno pravo se kao i domaće pravo mijenja, razvija, ali i krši. I kao i u domaćem pravu, i u njemu je potrebno činiti razliku između *knjiškog* i *živućeg* prava. Oba se oblikuju od mjerodavnih međunarodnih pravnih tijela (primjerice Međunarodni sud) te u međunarodnim političkim odnosima u kojima države djeluju kao najvažniji akteri. Jedan od najpoznatijih autora Engleske škole Martin Wight (1977: 158) tvrdi da je to pravo "sustav pravila i načela koji je nastalo uglavnom iz prakse država, s ciljem reguliranja njihovih odnosa i ublažavanja njihovih sukoba". Problem je što ne postoji međunarodno tijelo koje može prisiliti države da poštuju međunarodno pravo (Keene, 2002: 12). Wilson (2009: 173) smatra da ga države poštuju kada to korespondira njihovim interesima, ali i zato što ne žele biti percipirani kao njegovi kršitelji. Yasuaki (2003: 114-115) tvrdi da osim interesa važnu ulogu u primjeni i poštivanju međunarodnog prava imaju i vrijednosti, njegova legitimnost te snaga institucija koje ga trebaju provoditi ili nadgledati. Međunarodno pravo stoga je u opasnosti da bude prevladano politikom moći među državama jer interesi ili strah za vlastitu sigurnost motivira države da se ne pridržavaju uspostavljenih pravila igre. Ako se to pravo shvati kao "kamufliranje dominacije i eksploatacije" (Yasuaki, 2003: 107),⁸ tada insistiranje na njemu može postati problem za donošenje zajedničkih pravila i uspostavljanje institucija koje trebaju regulirati odnose među državama jer je upitna njihova vjerodostojnost. Tu vjerodostojnost dovodi u pitanje i Rusija koja godinama kritizira zapadnjačku dominaciju u međunarodnom poretku i traži njegov preustroj.

Rusija i međunarodno društvo od nastanka SSSR-a do Vladimira Putina

Rusija već stoljećima ima problem sa svojim statusom velike sile. Od širenja na zapad i početka velike modernizacije pod Petrom Velikim, njezino vlastito shvaćanje svoga položaja u Europi i kasnije svijetu često je bilo u raskoraku s onim što su joj druge sile priznavale. I Putin u svojoj vanjskoj politici polazi od toga da je Rusija svjetska sila (Herd, 2014: 183), no Buzan smatra (2021: 26) da danas postoji pitanje gdje je ravnoteža između njezine želje da bude velika sila i stvarnih mogućnosti za to. S obzirom da taj status ovisi i o horizontalnom koncertu s drugim velikim silama, a one su i danas uglavnom na Zapadu unatoč relativnom slabljenju njegovog utjecaja i pojavi novih sila po svijetu, za ostvarivanje tog statusa važan je njezin odnos upravo s njim.

Povijesno promatrano, odnos Rusije sa Zapadom naročito je postao problematičan s uspostavom sovjetske vlasti još tijekom Prvog svjetskog rata. Nakon nestanka Ruskog Carstva u Februarskoj revoluciji 1917. kratkotrajna i nestabilna republika trebala je biti početak demokracije u Rusiji i omogućiti njezino daljnje približavanje Zapadu. No Oktobarska revolucija to je zaustavila i zemlju je zapravo još više udaljila od Zapada. Premda su tada Rusko Carstvo i njegova ideja Trećeg Rima propali, nova je Rusija, odnosno od 1922. SSSR, postala komunistički Treći Rim

⁸ Taj problem nije zanemariv jer Bull (1984b: 217) naglašava da "međunarodna pravna pravila nisu samo stvorena od strane europskih ili zapadnih sila, ona su također u značajnoj mjeri napravljena za njih."

za dio radničke klase u zapadnim državama. To je otvaralo mogućnost nastajanja socijalističkog svjetskog društva, ali sve dok su države i dalje bili glavni čimbenici međunarodnih odnosa, novo svjetsko društvo nije imalo stvarne prilike da ojača. Problem za SSSR bio je to što ni za stvaranje socijalističkog međunarodnog društva nisu u tom trenutku postojale države s kojima bi on mogao graditi zajedničke vrijednosti i interese. Štoviše, ideološko neprijateljstvo sa znatnim dijelom svijeta rezultirao je time da nisu postojala čak ni normativna konstitucionalna pravila u njihovim odnosima jer tijekom 1920-ih i 1930-ih mnoge države nisu priznavale SSSR kao državu. Zbog toga je izvršen pragmatični preokret u sovjetskoj vanjskoj politici. Staljin je započeo politiku izgradnje socijalizma u jednoj državi nastojeći se izvući iz međunarodne izolacije i uspostavljati diplomatske odnose sa zapadnim državama. Time se od jedne krajnosti, izgradnje svjetskog društva (jer u komunizmu bi država trebala odumrijeti), prešlo u drugu krajnost, na inzistiranje postojanja međunarodnog sustava s pluralističkim obilježjima. SSSR se toliko povukao u sebe da osim podupiranja komunističkih režima u Tuvu i Mongoliji i davanja pomoći Kini protiv japanske agresije nije uspijevao uglavnom ništa osim toga da probija izvanjsku blokadu i koristi Kominternu za sovjetske interese. Čak i ulazak u Ligu naroda 1934. i postupna uspostava diplomatskih odnosa s drugim državama nije jasan pokazatelj toga da je SSSR postajao član međunarodnog društva jer je još uvijek postojao zazor od njega. Osim stvaranja Antikominternskog pakta de-snih autokracija protiv njega, ni zapadne demokracije nisu se htjele udružiti s njim protiv nacističke Njemačke što je u kolovozu 1939. dovelo do potpisivanja Pakta Ribbentrop-Molotov.

Poslije Drugog svjetskog rata međunarodno globalno društvo temeljito se promijenilo. Osnivanje UN-a i donošenje njegove Povelje pokazali su da čak i ideološki neprijatelji imaju neke zajedničke vrijednosti i interese. SSSR je postao stalni član Vijeća sigurnosti UN-a (VSUN) i priznat je kao svjetska supersila zbog čega su temeljna konstitucionalna pravila međunarodnog društva protegnuta i na njega. Ponovno su oživjele sovjetske nade da će se komunizam širiti te da će s porastom broja socijalističkih država rasti važnost SSSR-a u globalnom međunarodnom društvu. U skladu sa svojom službenom protuimperijalističkom i komunističkom politikom, Staljin je smatrao da neka država može biti posve slobodna samo ako ima komunističku vlast (Löwenthal, 1984: 326).⁹ Pitanje slobode ovdje postaje upitno ne samo s ideološkog gledišta, nego i s praktičnog jer je SSSR od Istočne Europe stvorio svoj blok država koji je usmjerio protiv Zapada, ali u njima su komunističko uvjerenje ponajprije imale vladajuće elite. Rezultati prvih poslijeratnih višestranačkih izbora u Čehoslovačkoj i Mađarskoj te izbijanje pobuna i prosvjeda u kasnijim godinama u nekim istočnoeuropskim zemljama pokazali su koliko te ideje zaista dijeli i većina stanovništva. Zbog toga je i dvojbeno je li Istočna Europa postala sovjetsko regionalno međunarodno društvo ili je, u skladu s tezom po kojoj "[d]ruštvenu strukturu imperija drži na okupu mješavina prisile, proračuna i uvjerenja u kojoj je prisila općenito najveći element, a uvjerenje najmanji" (Buzan, 2004: 105), ona postala dio imperija u kojemu su formalno neovisne države bile pod hegemonijom vodeće države SSSR-a.

Sovjetski blok opstao je do početka 1990-ih. Čim su 1989-1990. počeli nestajati komunistički režimi u istočnoeuropskim državama, njihove su nove vlasti nastojale okrenuti vanjsku politiku od SSSR-a prema Zapadnoj Europi. Varšavski pakt je služ-

⁹ Kasniji sovjetski vođa Sergej Hruščov u svojim je memoarima kritizirao Staljina zbog kontrole i podčinjavanja istočnoeuropskih država i njihovih komunističkih partija (Khrushchev, 2013).

beno raspušten u srpnju 1991., a SSSR je nestao do kraja prosinca te godine. Rusija je postala neovisna država za koju nije bilo jasno hoće li se uspjeti uklopiti u globalno međunarodno društvo. Problem za Kremlj postala je dominacija zapadnih država u svjetskoj politici i nije bilo vjerojatno da će one popuštati Rusiji u izgradnji zajedničkih vrijednosti, pravila i institucija koje omogućavaju poredak u međunarodnom društvu. Nisu bila problematična samo pravila suradnje, nego i pravila koegzistencije zbog širenja NATO-a na istok čemu je Rusija počela prigovarati već 1990-ih. Stoga joj je odmah na početku svog postojanja kao neovisne države bilo važno da bude priznata kao formalna nasljednica SSSR-a čime bi očuvala barem dio njegovog utjecaja u svijetu i spriječila Zapad da postane neprikosnoveni hegemon u novom međunarodnom poretku. Naglašavanje potrebe za poštivanjem međunarodnog prava i očuvanjem uloge UN-a bio je način da se to makar djelomično spriječi. Zbog toga je kremaljski cilj prvih godina bio da Rusija izgradi položaj snažnog i priznatog aktera u globalnom međunarodnom društvu te da od postsovjetskog prostora stvori svoje regionalno međunarodno društvo koje bi mu bila tampon-zona prema svijetu kao što je to Istočna Europa bila SSSR-u.

Prvi cilj Rusija je nastojala ostvariti tako da surađuje sa Zapadom bez dolaska u podčinjeni položaj spram njega. Tako je 1997. potpisala sporazum s NATO-om kojim je ta organizacija priznala neke ustupke Rusiji, 1998. uspjela je postati članica G8 iako nije bila među osam najrazvijenijih gospodarstava svijeta, te je surađivala sa zapadnim državama u nekim međunarodnim politikama poput nametanja sankcija Iranu zbog razvoja nuklearnog programa. Takvo približavanje omogućilo joj je da definira neke zajedničke interese sa Zapadom, ali približavanje nije bilo toliko da bi se stvorilo regionalno međunarodno društvo od Lisabona do Vladivostoka. Kao i u carskim vremenima, Rusija je i bez izolacije ostala na periferiji Europe jer nisu stvorene takve zajedničke vrijednosti i pravila suradnje s kojima bi se probila ta barijera.

Rusija je u tom desetljeću mogla biti uspješnija u postizanju svog drugog cilja. To je bilo stvaranje regionalnog društva u prostoru koji se u Rusiji naziva "blisko inozemstvo", a zapravo su posrijedi postsovjetske države. Ona ga smatra zonom od svog posebnog interesa te su neformalni i formalni mehanizmi trebali poslužiti za to da se pod ruskom dominacijom uspostave zajednički interesi, pravila i institucije. Neki od neformalnih mehanizama bili su etnički Rusi koji su živjeli tamo, korištenje ruskog jezika kao *linguae francae*, ruska kultura i mediji, ruska ekonomska moć te politički utjecaj u pojedinim državama. U formalne mehanizme ubrajaju se ponajprije regionalne organizacije i sporazumi poput Zajednice neovisnih država (ZND) i Ugovora o zajedničkoj sigurnosti od kojeg je 2002. nastala Organizacija Ugovora o zajedničkoj sigurnosti (OUZS). Obje skupine mehanizama davale su dvojbene rezultate u stvaranju regionalnog društva. ZND nikada nije stekao važnu ulogu u integraciji bliskog inozemstva, dio postsovjetskih država nastojao se približiti Zapadu i postati dio njegovog međunarodnog društva, a neke su se države vojno ili politički sukobljavale, poput Armenije i Azerbajdžana te nekih srednjoazijskih država. Rusija je uz to imala duboke unutarnje probleme i Kremlj nije uspijevao ni kontrolirati sve ruske federalne jedinice, a kamoli druge države. Zbog toga Rusija 1990-ih nije uspjela sovjetski imperij zamijeniti svojim regionalnim međunarodnim društvom, dok je u globalnom društvu bila samo priznati član s puno manjim utjecajem u svjetskoj politici od SSSR-a.

Globalno i regionalno međunarodno društvo u vanjskopoličkim konceptima Ruske Federacije

Nakon stupanja na predsjedničku dužnost 2000., Vladimir Putin oživio je politiku jačanja ruskog položaja u globalnom društvu i ruske dominacije u bliskom inozemstvu. Za ostvarivanje tih ciljeva bilo je potrebno uzdrmati dominaciju SAD-a i Zapada u svjetskoj politici koja se učvrstila za vrijeme njegovog prethodnika Borisa Jeljcina. To nije bila samo politika Kremlja, nego i Kine te nekih drugih sila koje su provodile politiku mekog balansiranja prema SAD-u (Paul, 2018). Razlika u odnosu na stanje u Hladnom ratu bila je u tome što je Putin smatrao da utrka u naoružanju više nije potrebna te da je bliska gospodarska suradnja postala moguća (Putin, 1999). S obzirom na to da se njegovi ciljevi tijekom godina nisu posve ostvarivali niti su zapadne države prihvaćale zahtjeve koje dolaze iz Kremlja, ruska vanjska politika zadobivala je obilježja evolucije i reakcije na ponašanje Zapada. To se može opaziti usporedbom pet vanjskopoličkih koncepata koji su doneseni od 2000. do 2023.

Prvi koncept vanjske politike Ruske Federacije usvojen je 1993. i ostao je jedini takav dokument za vrijeme Jeljcinove vladavine.¹⁰ Prvi Putinov koncept donesen je 2000., a drugi 2008. na početku mandata predsjednika Dmitrija Medvedeva.¹¹ Sljedeći koncepti doneseni su nakon što se Putin 2012. vratio u Kremlj: 2013, 2016. i 2023.¹² Prva četiri koncepta podijeljena su na sljedećih pet poglavlja: I. Opće odredbe, II. Suvremeni svijet i vanjska politika Ruske Federacije, III. Prioriteti Ruske Federacije u rješavanju globalnih problema, IV. Regionalni prioriteti, V. Formiranje i provedba vanjske politike Ruske Federacije. Njihov sadržaj i opseg svaki put su se djelomično mijenjali, a koncept iz 2023. ima i donekle promijenjenu strukturu. Neka poglavlja u njemu imaju promijenjene naslove, dok je dodano i posebno poglavlje u kojem se ističu nacionalni interesi, strateški ciljevi i glavni ciljevi ruske vanjske politike.

Interesi se u konceptima puno više spominju u kontekstu Rusije, nego u kontekstu međunarodne zajednice. Potonji su tek posredno i općenito spomenuti iz čega bi se moglo zaključiti na što se odnose. Rusija se tako zalaže za "traženje dogovora i podudarnih interesa sa stranim državama i međudržavnim asocijacijama" (2000, I; 2008, I), za "multipolarni svijet koji odražava različite interese u svijetu" (2000, II), za "sklapanje novih sporazuma koji zadovoljavaju ruske nacionalne interese i sigurnosne interese drugih država" (2000, III.2)", tvrdi da "je zadatak svake države da spriječi terorističke napade i aktivnosti kako bi se zaštitili vlastiti građani i interesi drugih država" (2000, III.2; 2008, III.3; 2013.III.32.r) i da je "briga za zaštitu okoliša u interesu cjelokupne međunarodne zajednice" (2000, III.3; 2008, III.4; 2013.III.35).

Koncepti su pak sadržajno bogatiji vrijednostima na kojima bi se trebali temeljiti međunarodni odnosi. To potvrđuje da Rusija želi globalno međunarodno društvo, jer je toliki broj vrijednosti suvišan za postojanje pukog međunarodnog sustava, te želi da poredak međunarodnog društva bude jasno vrijednosno i normativno uređen. Glavne vrijednosti izdvojene iz pet koncepata mogu se sumirati u sljedeće kategorije: suverenitet, multipolarni poredak, civilizacijska i kulturna raznolikost

¹⁰ Tadašnji ministar vanjskih poslova Andrej Kozirjev protivio se donošenju formalnog dokumenta koji propisuje smjernice i ciljeve vanjske politike (Light, 2015: 13).

¹¹ S obzirom na to da je za vrijeme Medvedeva postojao vladajući tandem s Putinom u kojem se i dalje znalo tko je glavni politički akter u Rusiji, i taj se koncept može smatrati Putinovim.

¹² Predsjednik Ruske Federacije, 2000; Predsjednik Ruske Federacije, 2008; Predsjednik Ruske Federacije, 2013; Predsjednik Ruske Federacije, 2016; Predsjednik Ruske Federacije, 2023.

svijeta. Svaka od njih može se vezati i uz jednu od tri skupine zajedničkih pravila u međunarodnom društvu: suverenitet za konstitucionalna normativna pravila jer svim državama makar načelno priznaje jednak status u međunarodnim odnosima, multipolarni poredak za pravila koegzistencije jer određuje kako bi trebali biti uređeni međunarodni odnosi, a civilizacijska i kulturna raznolikost za pravila suradnje jer određuje kako bi se mogle pronaći više vrijednosti od koegzistencije koje bi mogle pospješiti suradnju među državama.

Suverenitet je "spособnost determiniranja ponašanja unutar teritorija države bez vanjskog pravnog ograničenja" (Humphrey, 2007: 418). I dok svaka država nastoji sačuvati tu sposobnost, Aalto (2007: 462) tvrdi da je suverenitet u ruskoj političkoj tradiciji postao "opsesija". Iako je diskutabilno razlikuje li se Rusija u tom pogledu od drugih država, nakon raspada SSSR-a suverenitet je postao središnja ideja ruske vanjske politike (Deyermond, 2016: 962). Za Putina je on "duhovni i ideološki koncept koji čini sastavni dio 'našeg nacionalnog karaktera'" (Makarychev i Yatsyk, 2015: 144), a takva je ideja prenijeta i u rusku verziju demokracije. Prozvana "suverenističkom demokracijom", ona je u Putinovo doba prikazana kao prikladnija za Rusiju od stranih verzija (Hassner, 2008: 9), a naročito je bila usmjerena protiv liberalne demokracije. Suverenitet je Putinu važan i zbog gospodarske neovisnosti i razvoja zemlje. Prije nego što je prvi put postao premijer 1999., objavio je znanstveni rad *Mineral'no-syr'evyye resursy v strategii razvitiya Rossiyskoy ekonomiki*¹³ u kojemu je naglasak na stavljanje pojedinih sektora gospodarstva pod državnu kontrolu i oslanjanje na izvoz prirodnih resursa kako bi se zemlja uspjela gospodarski razviti. To znači da strano i privatno vlasništvo u tom sektoru treba biti ograničeno kako ne bi ispalilo iz državne kontrole.

Suverenitet se u Putinovim vanjskopolitičkim konceptima spominje u dva konteksta: u jednom kao potreba da se zaštiti suverenitet Rusije, a u drugome kao potreba da se zaštiti "uloga suverene države kao temeljnog elementa međunarodnih odnosa" (2000, II; 2008, II) te poštuje "suverena jednakost država" (2013, III.31.b; 2016, III.26.c; 2023, IV.18.1). Taj drugi kontekst ponajprije se ističe kroz niz kritika koje se upućuju zbog djelovanja pojedinih država i organizacija u međunarodnim odnosima koje ugrožavaju konstitucionalna i koegzistencijalna pravila međunarodnog poretka. Kršenje suvereniteta je opisano kao čin koji stvara "opasnost od arbitrarnog miješanja u unutarnje poslove" (2000, II; 2008, II), ali i koji je etički opterećen jer kršitelji u nekim slučajevima koriste problematiku ili koncepte i teorije ljudskih prava kako bi opravdali svoje djelovanje (2013, II.20; 2016, III.45.2; 2023, IV.47.4).¹⁴ Načini koje Rusija predlaže da se to spriječi ponajprije su pravila koegzistencije u obliku diplomacije pa se stoga zalaže za "donošenje političkih i diplomatskih mjera za suzbijanje miješanja u unutarnje poslove suverenih država" (2023, IV.24.4).

Unatoč važnosti bliskog inozemstva i mogućnosti da u njemu gradi regionalno društvo, u ruskim vanjskopolitičkim konceptima nije mu posvećeno mnogo mjesta.

¹³ "Mineralnosirovinski resursi u strategiji razvitka ruskog gospodarstva". Rad je objavljen na ruskom, ali nije dostupan u otvorenom pristupu. Do njegovog sadržaja može se doći posredno preko članka Balzer (2005).

¹⁴ Nakon iskustva s rušenjem Gadaffija u Libiji, u koncept iz 2013. ušla je i primjedba da se međunarodno pravo krši pod izlikom uporabe koncepta "odgovornost za zaštitu" R2P (2013, III.31.b). Prema Kuchinsu (2015: 131), "Putin je bio zgrožen groznim završetkom dugogodišnjeg sovjetskog i ruskog saveznika Muammara el-Qadaffija u Libiji", državi za koju je izglasana primjena načela R2P u VSUN-u. Sakwa (2015: 78) ipak upozorava da Rusiju ne treba smatrati samo kao puku braniteljicu vestfalskog suvereniteta jer ona nije *a priori* protiv koncepta R2P, nego samo protiv njegove neodgovorne uporabe.

U njima se ističe da je za rusku vanjsku politiku prioritet "bilateralna i multilateralna suradnja" (2000, IV; 2008, IV; 2013, IV.42; 2016, IV.49) s članicama ZND-a te da je "naglasak" ruske vanjske politike na "razvoju dobrosusjedskih odnosa i partnerskog savezništva" s njima (2000, IV), koji će se graditi "na temelju ravnopravnosti, uzajamne koristi, poštovanja i uvažavanja međusobnih interesa" (2008, IV; 2013, IV.43). Od koncepta iz 2013. naglašava se i važnost formiranja Euroazijske ekonomske uniije (EAEU) (2013, IV.44; 2016, IV.51), a OUZS se smatra "jednim od najvažnijih elemenata modernog sigurnosnog sustava na postsovjetskom prostoru" (2013, IV.47; 2016, IV.52). Koncept iz 2023. sadrži drugačije formulacije ovih ruskih želja i interesa, no uglavnom istu namjeru za suradnjom i integracijom (2023, V.49).

Nijedan koncept ne dovodi u pitanje suverenitet postsovjetskih država, ali neke od njih nalaze se pod ruskim pritiskom i strahuju za svoju neovisnost i teritorijalni integritet, primjerice Kazahstan zbog ruske etničke većine koja živi na sjeveru zemlje. U slučaju organizacija pod ruskim vodstvom ne opaža se velika želja država u bliskom inozemstvu da im pristupe, nego su neke ponekad gotovo natjerane u njih. Primjer toga je odustajanje Armenije u rujnu 2013. da potpiše Sporazum o pridruživanju s EU-om. Ta je odluka donesena nakon sastanka armenskog predsjednika Sarkisiana s predsjednikom Putinom (Coalson, 2013) te se Armenija nakon toga pridružila Carinskoj uniji koju su činile Bjelarus, Kazahstan i Rusija. Isti ruski pritisak na Ukrajinu nekoliko mjeseci kasnije doveo je do izbijanja Euromajdana i svrgavanja predsjednika Janukoviča. Zbog takvog ponašanja, ruska vanjska politika ne "osigurava učinkovitu, konsenzualnu političku alijansu" u svom susjedstvu (Mendras, 2015: 84).

Razliku u ruskoj politici prema tim državama u odnosu na ono što je proklamirano u konceptima moguće je objasniti različitim ruskom vanjskom politikom prema pojedinim dijelovima svijeta koja u praksi uključuje i različit pristup njihovom suverenitetu. Deyermond (2016, 958) tvrdi da suverenitet za rusku vanjsku politiku ima više instrumentalnu ulogu nego idejnu kako bi ostvarila svoje ciljeve. Dok tako za daljnje inozemstvo (tj. ostatak svijeta izvan postsovjetskog prostora) Kremlj koristi koncept "vestfalskog suvereniteta", u bliskom inozemstvu Kremlj koristi (*de facto*, ne službeno) koncept "postsovjetskog suvereniteta" koji tim državama ograničava njihovo vanjskopolitičko djelovanje podvrgavajući ga interesima Rusije (Deyermond, 2016: 958).¹⁵ Vestfalski suverenitet tako postaje osnova za stvaranje pluralističkog globalnog društva, dok postsovjetski suverenitet nije osnova ni za pluralističko ni za solidarističko regionalno društvo, nego za stvaranje mini-imperija ili zajednice država koju će kontrolirati Rusija. U skladu s tim i čvrsta obrana suvereniteta u ruskim konceptima postaje tek proklamirani cilj, ali ne i načelni element ruske vanjske politike koji se jednako primjenjuje prema svima i koji bi mogao biti osnova za stvaranje regionalnog međunarodnog društva. Svako približavanje postsovjetskih država EU-u i NATO-u za Rusiju znači udaljavanje od nje te je ona u svojoj vanjskoj politici postavila igru nultog zbroja: članstvo u zapadnim organizacijama povlači za sobom neprijateljstvo prema Rusiji.¹⁶ Takav pristup postoji jer Putin,

¹⁵ Miješanje u njihove unutarnje odnose nadopunjeno je stacioniranjem ruskih vojnih snaga u osam od 14 post-sovjetskih zemalja. U Armeniji, Kirgistanu i Tadžikistanu ima svoje stalne vojne baze, u Azerbajdžanu i Moldaviji stacionirane su njezine "mirovne" snage, u Gruziji i Ukrajinu okupacijske snage, a od ljeta 2023. ima svoje nuklearno oružje u Bjelarusu.

¹⁶ To je Kremlju omogućilo da smanji američki utjecaj u bliskom inozemstvu te da utječe na dio tih država da prekinu vojnu suradnju s SAD-om, poput Kirgistana u kojem je SAD 2014. morao napustiti zračnu bazu Manas (Schorzman, 2014).

prema Trudolyubov (2013), ne vjeruje u državnu neovisnost: neka država može biti ili vazal Moskve ili vazal Washingtona ili Bruxellesa.

Da bi mogla provoditi takve različite koncepte suvereniteta, Rusija inzistira na stvaranju strukture međunarodnih odnosa koja štiti njezine interese i utjecaj u svijetu. Nakon raspada SSSR-a nestao je bipolarni međunarodni poredak i SAD je kao jedina preostala supersila imao slobodne ruke da dominira u svjetskoj politici te stvori poredak u kojem će biti jedini pol svjetske politike. To je izazvalo otpor kod nekih država pa je stvorena ideja multipolarnosti po kojoj bi svijet nakon Hladnog rata trebao biti uređen. Multipolarnost je po definiciji međunarodni sustav koji oblikuju najmanje tri sile (Smith, Hadfield, Dunne, 2016: 500) ili čak njih najmanje pet (Donaldson i Nadkarni, 2019: 5) i dio realista je smatra stabilnijom od unipolarnosti, ali nestabilnijom od bipolarnosti (Lobell, 2010: 6655-6656). Ona bi zbog toga bila prikladna za stvaranje nekoliko regionalnih međunarodnih društava u kojima će po jedna država biti dominantna, ali i za globalno međunarodno društvo kojim bi upravljale vodeće svjetske sile.

Praktički od nestanka Ruskog Carstva u Rusiji postoji percepcija prijatnje koja dolazi od Zapada. Prijatnja u međunarodnim odnosima, prema definiciji, nastaje "kombinacijom triju ključnih varijabli: agregatnim sposobnostima (to jest, ukupnim vojnim i gospodarskim potencijalom), geografijom i percepcijom agresivnih namjera" (Wohlforth, 2008: 141-142). Za Rusiju, sve su tri varijable ispunjene i ona nakon prestanka Hladnog rata nastoji balansirati protiv nje predlažući novi međunarodni poredak.¹⁷

Koncept multipolarnosti prvi je u ruskoj politici sredinom 1990-ih formulirao ministar vanjskih poslova i potom premijer Jevgenij Primakov (Sussex, 2014: 208) i u njemu je Rusija trebala biti glavni pol u euroazijskom prostoru (Stronski i Sokolsky, 2020: 1). Premda su se ideje o novom međunarodnom poretku mijenjale u razdoblju 2000-2023., multipolarnost (ili ponekad policentrični sustav) je za sve njih ostala temelj na kojem bi se trebali graditi međunarodni odnosi. Ona je u prvom konceptu istaknuta kao cilj kojemu Rusija teži (2000, II), a kasnije je istaknuto da je u procesu formiranja (2008, III.3; 2013, II.5; 2016, II.4; 2023, II.7). Nastavno na to istaknuto je da je jedan od glavnih ciljeva ruske vanjske politike "utjecaj na globalne procese u svrhu formiranja stabilnog, pravednog i demokratskog svjetskog poretka utemeljenog na općepriznatim normama međunarodnog prava, uključujući prvenstveno ciljeve i načela Povelje UN-a, na ravnopravnim i partnerskim odnosima među državama" (2000, I; u ostalim konceptima taj je cilj put istaknut uz manje modifikacije). Načini da se multipolarnost očuva jest "uzajamno uvažavanje interesa... zajedničko rješavanje ključnih problema, prioritet prava i široka demokratizacija međunarodnih odnosa" (2000, II), a do 2023. iskristalizirali su se temelji tog poretka: suverenitet, odbacivanje hegemonije u međunarodnim odnosima, suradnja uz uvažavanje interesa, nemiješanje u unutarnje poslove, supremacija međunarodnog prava, sigurnost, raznolikost kultura, civilizacija i društvenih modela, vodstvo vodećih država u svijetu te vodeća uloga suverenih država u postizanju mira i sigurnosti (2023, IV.18).

¹⁷ Unatoč kritikama, ni rusko zalaganje za multipolarnost i multilateralizam nije uvijek dosljedno primjenjivano. Primjerice, Dimitrova (2010: 2) ističe da je Rusija djelovala bilateralno kad su bili u pitanju energetske poslove. To je u jednom razdoblju bilo vidljivo u nekim državama Srednje i Jugoistočne Europe u kojima je ruska plinska kompanija Gazprom s pozicije snage sklapala ugovore o izvozu plina s tim državama dok nije reagirao EU i 2009. usvojio Treći energetske paket. Njime se razbio monopolski položaj u plinskoj trgovini te su sve kompanije, uključujući i Gazprom morale svoje transportne kapacitete ponuditi i drugim tržišnim subjektima, a time je smanjen i ruski potencijal za bilateralnim djelovanjem.

Budući da koncepti nastupaju protiv dominacije ili samovolje zapadnih država, u njima se navodi niz ideja o tome kako da se ojača multipolarni poredak. Ponajprije se naglašava uloga međunarodnog prava i UN-a koje su za Rusiju neodvojivi. Bez tih institucija, ne bi postojala formalna osnova za zahtjeve za jačanje multipolarnosti. Vladavina (međunarodnog) prava ima za Rusiju iznimnu važnost jer je ona "u međunarodnim odnosima osmišljena kako bi osigurala mirnu i plodnosnu suradnju među državama uz održavanje ravnoteže njihovih interesa, kao i jamstvo stabilnosti svjetske zajednice u cjelini" (2008, II; 2013, III.31; 2016, III.26) te je "jedno od temelja pravednog i održivog međunarodnog poretka" (2023, IV.20). Zbog toga je potrebno "jačanje međunarodne zakonitosti" (2008, III.2; 2013, III.31; 2016, III.26), odnosno "pravne osnove međunarodnih odnosa" (2023, III.15.3). Te vrijednosti dolaze u opasnost zbog "pokušaja pojedinih država ili skupina država da revidiraju općeprihvaćene norme međunarodnog prava" (2008, II; 2013, III.31.b; 2016, III.26.b) te postoji opasnost od "proizvoljnog tumačenja najvažnijih međunarodnih pravnih normi i načela" (2013, III.31.b; 2016, III.26.b; 2023, IV.23.1), "uporabe vojne sile u suprotnosti s međunarodnim pravom" (2023, II.11) te opasnost od unilateralne akcije (2000, II; 2008, II; 2013, II.15; 2023, IV.23.4). Posljednji koncept upozorava da opada uloga dijaloga i diplomacije u međunarodnim odnosima (2023, II.9) te se događa "selektivna primjena općeprihvaćenih načela i normi međunarodnog prava" (2023, IV.23).

Druga važna institucija za ostvarivanje zajedničkih interesa i održanja poretka međunarodnog društva na temelju multipolarnosti je "kolektivno vodstvo vodećih država svijeta" (2008, III.1; 2013, III.30; 2016, III.25). U tome je najvažniji instrument za Rusiju UN koji bi ostao forum u kojem bi velike sile rješavale sigurnosne probleme u svijetu (2000, II; 2008, I; 2013, III.29; 2016, III.24; 2023, II.9). Unutar njega Vijeće sigurnosti ima posebnu ulogu te je Rusija 2000. čak bila spremna na širenje broja njegovih stalnih članica i inzistirala na nepovredivosti njihovog prava veta (2000, III.1). U kasnijim konceptima više nije spominjala proširenje stalnog članstva, ali je od 2008. inzistirala na tome da "status pet stalnih članica...mora biti očuvan" (2008, III.1; 2013, III.29.b; 2016, III.24.b). Takvo istodobno inzistiranje na multipolarnom svijetu i važnosti VSUN-a nisu uskladiivi jer u 21. st. nastaje više novih velikih sila, a samim time i polova, od broja stalnih članica VSUN-a.

Važnost VSUN-a za Rusiju proizlazi iz toga što je to jedino međunarodno tijelo čije su odluke obvezujuće, a u kojem ona ima jednaku privilegiranu moć kao i SAD. To je pravno potvrđen status koji se u nekim slučajevima može zaobići samo djelovanjem mimo i protiv VSUN-a. U skladu s tim, Rusija ima prilično usko shvaćanje međunarodnog prava koje je vezano za Povelju UN-a i rezolucije VSUN-a (Remler, 2020: 4), a nastupa protiv onoga što zove "poredak temeljen na pravilima" (Remler, 2020: 4). U stvarnosti je Rusija djelovala i mimo UN-a u pokušajima da svijet bude multipolarno ustrojen. U tome je našla saveznicu u Kini koja bi u takvom svijetu također bila jedan od centara svjetske moći pored Europe, SAD-a i eventualno Japana (Hsu i Soong, 2014: 76). Dvije su države 1997. potpisale Zajedničku deklaraciju o multipolarnom svijetu i uspostavi novog svjetskog poretka (*China-Russia: Joint Declaration on a Multipolar World and the Establishment of a New International Order*) kojim se obvezuju da će "promicati multipolarizaciju svijeta" (Samokhvalov, 2018: 36), a njihova kasnija djelovanja potvrdila su namjeru da preko mekog balansiranja protiv SAD-a ugroze njegovu dominaciju u svijetu (Paul, 2018).

Ako se i zanemari spomenuti problem usklađenosti ruske vanjske politike s vanjskopolitičkim konceptima, ostaje problem je li multipolarnost uvijek prikladna

za međunarodno društvo. Ona je realizacija jedne od njegovih mogućih institucija – sustava upravljanja vodećih sila – ali s druge strane samim tim suprotna vestfalskoj ideji suvereniteta po kojoj je on za sve države svijeta jednak. Drugim riječima, istodobno postojanje apsolutnog suvereniteta i multipolarnosti načelno nije moguće jer je prvo dio pluralističkog modela međunarodnog društva, a drugo je dio solidarnističkog modela po kojemu je suverenitet uvjetan ili modela po kojemu se priznaje postojanje jedne ili više dominantnih sila unutar međunarodne zajednice (kakogod je definirali) kojima je dopušteno što ostalim državama nije. U tom slučaju upitno je može li se i kako pomiriti ideja multipolarnosti s idejom međunarodnog društva koje vežu zajednički interesi i vrijednosti.

Na tu nesuglasnost upozoravaju različiti autori. Primjerice, Chebankova (2017: 6) tvrdi da multipolarni svijet smanjuje suverenitet unutar kulturno-civilizacijskih saveza čime jedna od njegovih članica može dominirati drugima. Pritom postoji mogućnost da bi ti savezi, kao kulturne i političke unije, mogli imati puni suverenitet i biti dijelovi svjetske politike (Chebankova, 2017: 6). Iz ruskih vanjskopolitičkih koncepata, pa čak ni iz stvarne politike, ne nazire se takva namjera Kremlja. Integracijski procesi na postsovjetskom prostoru nisu usmjereni prema stvaranju saveza koji bi poput EU-a preuzeli dio suvereniteta država članica i nastupali kao novi politički entitet u međunarodnoj politici jer bi to značilo da bi ga se i Rusija morala odreći. Kremlj stvarno (ali ne i u konceptima) želi ograničiti njihov suverenitet i ostvariti dominaciju koja je lakša ako se provodi bilateralnim i multilateralnim putem preko regionalnih organizacija i različitih pritisaka, nego stvaranjem imperija putem čvrste sile. Problem za Kremlj je kako to ostvariti ako postoji nedostatak volje čak i država članica tih organizacija da se čvršće integriraju. Zbog toga, pored ruske namjere za suradnjom s njima koja djeluje kao centripetalna sila, nastojanje postsovjetskih država da diverzificiraju svoju vanjsku politiku kako ne bi previše ovisili o Rusiji djeluje centrifugalno. Zahtjevi za multipolarnim svijetom u vanjskopolitičkim konceptima zato su više usmjereni na to da Rusija ne bude kontrolirana od nikoga, i samim time da globalno međunarodno društvo bude pluralističko i temeljeno na multipolarnom VSUN-u, nego da ona uspije postati jedan od polova koji će okupljati određen broj država oko sebe. Primakovljeva ideja o Rusiji kao euroazijskom polu tako ostaje neostvarena te, kao i u slučaju suvereniteta, smanjuje se mogućnost formiranja regionalnog međunarodnog društva u bliskom inozemstvu.

Normativni način da se opravdaju takva zalaganja za suverenitet i multipolarnost te oblikuje međunarodno društvo jest naglašavanje kulturne i civilizacijske raznolikosti svijeta (2008, II; 2013, II.13; 2016, II.4; 2023, II.7). To je ideja koja se u Rusiji provlači kroz povijest (Chebankova, 2017) i važna je za analizu ruskog gledišta na poredak i sadržaj međunarodnog društva. Remler (2020: 6) naglašava da se "primarna vrijednost multipolarnosti za Rusiju sastoji se od njezinog načelnog odbijanja univerzalnosti liberalnih demokratskih ideala i ideala ljudskih prava koje promiče Zapad."

Nepostojanje etičke univerzalnosti u svijetu o čemu govore pluralisti potvrđuju se u ruskim konceptima kod isticanja potrebe za poštivanjem ljudskih prava i sloboda (2000, III; 2008, III; 2023, IV.47), ali i zahtjevima da se poštuju "nacionalne, kulturne i povijesne karakteristike svake države" (2013, III.39.a; 2016, III.45.1) i odbaci "reideologizacija međunarodnih odnosa" (2013, II.14). Koncepti oštro kritiziraju pojedine države da nameću vlastite vrijednosti, ideje ili razvojne modele drugima (2008, III; 2013, II.14; 2016, II.5; 2023, II.14 – navedeno u pojedinim konceptima u različitim oblicima) te se kritiziraju "pokušaji nametanja pseudo-humanističkih i

ostalih neoliberalnih ideoloških stavova" (2023, IV.19.9). U konceptima se od 2008. upozorava na "dvostruke standarde", a u posljednjem konceptu i na hipokriziju kod zaštite ljudskih prava. Pluralistički i partikularistički pristup ovdje ipak nije ekskluzivan. U konceptima se otvara mogućnost za stvaranje zajedničkih etičkih vrijednosti jer se predlaže "formiranje vrijednosne osnove za zajedničko djelovanje... želja za mirom i pravednošću, dostojanstvo, sloboda, odgovornost, poštenje, milosrđe i marljivost" kako bi se mogle provoditi zajedničke akcije u svijetu (2013, II.21; 2016, II.19). U njima se ističe da je uloga religije naglašena u suvremenom svijetu i zbog toga je potrebno pronaći zajedničke moralne i etičke vrijednosti koji dijele glavne svjetske religije (2008, II; 2013, II.21; 2016, II.19; 2023, IV.19.9).

Upitno je, međutim, shvaćaju li Rusija i Zapad te vrijednosti jednako i koliko je taj ponešto solidaristički pristup u stvaranju zajedničke etičke osnove zaista ostvariv. Na općeniti problem razumijevanja istih pojmova međunarodnog društva u različitim dijelovima svijeta upozorava Costa-Buranelli (2015) u svojoj studiji o polise-miji, ali u ovom slučaju prijevodi riječi među indoeuropskim jezicima ne bi trebali biti problem, nego to kakva će biti njihova politička uporaba. Stoga se i Buzanovo (2004: 48) pitanje "Jesu li pluralizam i solidarnost pozicije na spektru između kojih je moguće kretanje ili međusobno isključive suprotnosti o kojima se mora odlučiti?" ovdje može nadopuniti pitanjem "Upotrebljavaju li pojedine države proklamirane vrijednosti u međunarodnom društvu na jednak način?" Zbog takvog neslaganja među njima, nastaju normativni i politički sukobi između Rusije i Zapada koji su postali dio ovih koncepta u obliku vrijednosnih kritika i naročite su brojne u konceptu iz 2023.

Kad je u pitanju postsovjetski prostor, jedan od načina da se promovira idejna i kulturna različitost te spriječi jačanje zapadnog utjecaja jest i rusko suprotstavljanje obojenim revolucijama u bliskom inozemstvu (2023, V.49.1). Za Kremlj je to samo pokušaj zapadnih država da se provede pozapadnjačenje postsovjetskih država (Mendras, 2015: 85) i otrgne ih od Rusije te u tome pronalazi suglasnost autoritarnih režima u nekima od njih. To upućuje na to da je demokratizacija problem za izgradnju ruskoga regionalnog međunarodnog društva jer ono zasad može okupljati samo dio nedemokratskih postsovjetskih država koje ne žele graditi blisku političku suradnju sa zapadnim državama i organizacijama, dok su obojene revolucije u Gruziji i Ukrajini dovodile na vlast aktere koji su nastojali približiti svoje države Zapadu.

Drugi način je promoviranje ideje Ruskog svijeta koji bi trebalo okupiti ruske sunarodnjake u inozemstvu (Bajt i Buzar, 2023). Taj se pojam u konceptu iz 2008. definira kao "dijaspora" (2008, V), a u konceptu iz 2023. kao "kulturna i civilizacijska zajednica" (2023, I.4) u postsovjetskim državama u kojima žive Rusi. Ruski svijet služi za jačanje ruske meke moći nasuprot zapadnom utjecaju koji se preko kulture širi na taj prostor, ali i za korištenje etničkih Rusa u tim državama kao političkog čimbenika koji utječe na vlast tih zemalja. Jedan od glavnih propagatora takve ideje poznati je ruski filozof Aleksandar Dugin. Za njega je Rusija prostor koji je "geopolitički definiran kroz vrijednosti herojske telurokratske euroazijske civilizacije. Nasuprot Rusiji stoji talasokratska civilizacija čije su vrijednosti posve suprotne, a koje shvaća univerzalistički i globalistički te ih uvijek nastoji nametnuti izvan njihove prirodne sfere" (Buzar, 2023: 7). Ruski svijet je dosad imao ograničene uspjehe jer se broj Rusa u posljednja tri desetljeća smanjivao u postsovjetskim državama pa samim time nestaje ljudska osnova za njegovu učinkovitost.

Zaključak

Analiza ideja o međunarodnom društvu u vanjskopolitičkim konceptima Rusije pokazuje da se Rusija u 21. st. udaljava od zapadnog viđenja međunarodnog poretka. Globalno međunarodno društvo postaje sve "rjeđe", a ruska vanjska politika i ideje sadržane u konceptima postaju sve oštrije. Naglasak na suverenitetu, multipolarnom poretku i civilizacijskim i kulturnim razlikama ukazuju na to da Kremlj zastupa pluralistički stav o uređenju međunarodnog društva i odbija zapadnjački standard civilizacije koji sadrži liberalne elemente političkog uređenja. Ruska alternativa tome je da se stvori standard civilizacije koji ponajprije sadrži pluralističke elemente vestfalskog suvereniteta i poštivanja međunarodnog prava, ali i prava velikih sila da budu polovi u novom poretku.

U takvom globalnom društvu naglasak je ponajprije na koegzistenciji, a tek potom na mogućoj suradnji. No, iako multipolarni poredak kakav predlaže Rusija otvara mogućnost stvaranja nekoliko ili čak niza regionalnih međunarodnih društava, taj je poredak nepodudaran s apsolutnim i jednakim suverenitetom svih država svijeta. U regionalnim društvima vestfalski suverenitet mogao bi biti zamijenjen ograničenim suverenitetom u korist dominantne sile što otvara mogućnost da solidaristički pristup u uređenju regionalnih društava bude oblikovan po kulturi i etici koje su ponajprije određene njezinim interesima, a tako bi bilo i u postsovjetskom regionalnom društvu.

Problem u analizi ruskih vanjskopolitičkih koncepata je taj što zbog nesuglasja pojedinih ideja koji su istaknuti u njima i njihovog nepodudaranja sa stvarnom ruskom vanjskom politikom u njima prevladava propagandni element nad informacijskim. Stvarna vanjska politika ponajprije se odvija u skladu s realističkim obilježjima međunarodnih odnosa po kojima je svijet obilježava anarhija i sukob između velikih sila, dok ideje iz koncepata u dijelu koji se tiču ruskih interesa samo okvirno pokazuju kakve su namjere i želje ruskih vanjskopolitičkih kreatora. Zbog toga i dalje nije posve jasno što Rusija zapravo želi u pogledu međunarodnog društva. Problemi kod realizacije njezinog pluralističkog stava prema globalnom društvu i solidarističkog stava prema regionalnom društvu nastaje kako zbog različite namjere drugih svjetskih sila da pristanu na rusko viđenje horizontalnog koncerta, tako i zbog različite spremnosti postsovjetskih država da pristanu na vertikalnu hijerarhiju pod ruskim vodstvom. Rusija zato nije uspjela stvoriti svoje regionalno društvo u bliskom inozemstvu, nego samo različitu razinu suradnje s pojedinim postsovjetskim državama. To pokazuje da njezin status dominantne sile u tom prostoru i njezina utjecajna kultura nisu uspjele stvoriti zajedničke vrijednosti i interese koji bi bili dovoljni da se suradnja pretvori u društvo.

Literatura

- Aalto, P. (2007). Russia's Quest for International Society and the Prospects for Regional-Level International Societies. *International Relations*, 21(4), 459-478. <https://doi.org/10.1177/0047117807083072>
- Andrei, R. (2022). *Natural Gas at the Frontline Between the EU, Russia, and Turkey: A Conflict-Cooperation Perpetuum*, Cham: Palgrave Macmillan.
- Bain, W. (2014). The Pluralist-Solidarist Debate in the English School. U: C. Navari & D. M. Green (ur.), *Guide to the English School in International Studies* (str. 159-169). Chichester: Wiley Blackwell.
- Bajt, M. B., i Buzar, S. (2023). Ruski svijet kao moralna zajednica i vanjskopolitička doktrina. *Međunarodne studije*, 23(1), 25-42. <https://doi.org/10.46672/ms.23.1.2>
- Balzer, H. (2005). The Putin Thesis and Russian Energy Policy. *Post-Soviet Affairs*, 21(3), 210-225. <https://doi.org/10.2747/1060-586X.21.3.210>
- Boban, D., i Petrović, V. (2021). The Russo-Chinese and Central Asian Fossil Fuels Trade: Diversification and the Geo-Economic Balance of Power. *Journal of Comparative Politics*, 14(2), 98-117.
- Brownlie, I. (1984). The Expansion of International Society: The Consequences for the Law of Nations. U: H. Bull & A. Watson (ur.), *The Expansion of International Society* (str. 357-369). Oxford: Oxford University Press.
- Bull, H. (1984a). The Emergence of a Universal International Society. U: H. Bull & A. Watson (ur.), *The Expansion of International Society* (str. 117-126). Oxford: Oxford University Press.
- Bull, H. (1984b). The Revolt Against the West. U: H. Bull & A. Watson (ur.), *The Expansion of International Society* (str. 217-228). Oxford: Oxford University Press.
- Bull, H. (2002). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Houndmills: Palgrave.
- Bull, H., i Watson, A. (1984). Introduction. U: H. Bull i A. Watson (ur.), *The Expansion of International Society* (str. 1-9). Oxford: Oxford University Press.
- Buzan, B. (2001). The English School: An Underexploited Resource in IR. *Review of International Studies*, 27(3), 471-488. <https://doi.org/10.1017/S0260210501004715>
- Buzan, B. (2004). *From international to world society? English School theory and the social structure of globalisation*. New York: Cambridge University Press.
- Buzan, B. (2014). The 'Standard of Civilisation' as an English School Concept. *Millennium: Journal of International Studies*, 42(3), 576-594. <https://doi.org/10.1177/0305829814528265>
- Buzan, B. (2021). Russia in the Post-Cold War International Order. *Russia in Global Affairs*, 4, 22-35. <https://doi.org/10.31278/1810-6374-2021-19-4-22-35>
- Buzan, B. (2023). *Deep Pluralism as the Emerging Structure of Global Society*. U: F. Zhang Feng (ur.), *Pluralism and World Order Theoretical Perspectives and Policy Challenges* (str. 29-52). Singapore: Palgrave Macmillan.
- Buzar, S. (2023). Rat protiv "carstva laži": moralno-eshatološki vidik u geopolitičkoj misli Aleksandra Dugina i Putinova "specijalna vojna operacija". *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 20(1). Prethodna objava na mreži. <https://doi.org/10.20901/an.20.02>

- Chebankova, E. (2017). Russia's idea of the multipolar world order: origins and main dimensions. *Post-Soviet Affairs*. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2017.1293394>
- China-Russia: Joint Declaration on a Multipolar World and the Establishment of a New International Order. (1997). *International Legal Materials*, (36)4, 986-989. <https://doi.org/10.1017/S0020782900015138>
- Clark, I. (2009). Towards an English School Theory of Hegemony. *European Journal of International Relations*, 15(2), 203-228.
- Coalson, R. (2013). News Analysis: Armenia's Choice Stirs Competition Between Moscow, EU. *Radio Free Europe*, 4. rujna 2013. <https://www.rferl.org/a/armenia-russia-customs-union-eu-analysys/25095948.html>
- Cochran, M. (2008). The Ethics of the English School. U: C. Reus-Smit & D. Snidal (ur.), *The Oxford Handbook of International Relations* (str. 286-297). Oxford, New York: Oxford University Press.
- Costa-Buranelli, F. (2014). The English School and Regional International Societies: Theoretical and Methodological Reflections. U: A. Karmazin, F. Costa-Buranelli, Y. Zhang i F. Merke (ur.), *Regions in International Society: The English School at the Sub-Global Level* (str. 22-44). Brno: Masaryk University Press.
- Costa-Buranelli, F. (2015). 'Do you know what I mean?' 'Not exactly': English School, global international society and the polysemy of institutions. *Global Discourse*, 5(3), 499-514. <https://doi.org/10.1080/23269995.2015.1053195>
- Deyermond, R. (2016). The Uses of Sovereignty in Twenty-first Century Russian Foreign Policy. *Europe-Asia Studies*, 68(6), 957-984. <https://doi.org/10.1080/09668136.2016.1204985>
- Dimitrova, I. (2010). EU-Russia Energy Diplomacy: 2010 and Beyond?. *Connections*, 9(4), 1-16.
- Donaldson, R. H., i Nadkarni, V. (2019). *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*. New York and London: Routledge.
- Donnelly, J. (2008). The Ethics of Realism. U: C. Reus-Smit i D. Snidal (ur.), *The Oxford Handbook of International Relations* (str. 150-162). Oxford, New York: Oxford University Press.
- Dore, R. (1984). Unity and Diversity in Contemporary World Culture. U: H. Bull i A. Watson (ur.), *The Expansion of International Society* (str. 407-424). Oxford: Oxford University Press.
- Dunne, T. (2008). The English School. U: C. Reus-Smit i D. Snidal (ur.), *The Oxford Handbook of International Relations* (str. 267-285). Oxford, New York: Oxford University Press.
- Dunne, T., i Little, R. (2014). The International System – International Society Distinction. U: C. Navari i D. M. Green (ur.), *Guide to the English School in International Studies* (str. 91-107). Chichester: Wiley Blackwell.
- Epp, R. (1998). The English School on the Frontiers of International Society: A Hermeneutic Recollection. *Review of International Studies*, 24(5), 47-63. <https://doi.org/10.1017/S0260210598000473>
- Finnemore, M. (2001). Exporting the English School?. *Review of International Studies*, 27(3), 509-513. <https://doi.org/10.1017/S0260210501005095>
- Hassner, P. (2008). Russia's Transition to Autocracy. *Journal of Democracy*, 19(2), 5-15.

- Herd, G. P. (2014). The "Battle of Ideas, Concepts, and Geopolitical Projects" in Central Asia: Implications for Russo-Chinese Relations? U: R. E. Kanet i R. Piet, (ur.), *Shifting Priorities in Russia's Foreign and Security Policy* (str. 183-203). London: Routledge.
- Hsu, J.-Y., i Soong, J.-J. (2014). Development of China-Russia Relations (1949–2011). *The Chinese Economy*, 47(3), 70-87.
- Humphrey, C. (2007). Sovereignty. U: D. Nugent i J. Vincent (ur.), *A Companion to the Anthropology of Politics* (str. 418-436). Malden, Oxford i Carlton: Blackwell Publishing.
- Hurrell, A. (2001). Keeping History, Law and Political Philosophy Firmly within the English School. *Review of International Studies*, 27(3), 489-494. <https://doi.org/10.1017/S0260210501004892>
- Keene, E. (2002). *Beyond the Anarchical Society: Grotius, Colonialism and Order in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Keene, E. (2009). International Society as an Ideal Type. U: C. Navari (ur.), *Theorising International Society: English School Methods* (str. 104-124). Houndmills i New York: Palgrave Macmillan.
- Khrushchev, N. (2013). *Memoirs of Nikita Khrushchev, Volume 3: Statesman, 1953-1964*. Penn State University Press.
- Kuchins, A. C. (2015). Mismatched Partners: US-Russia Relations after the Cold War. U: D. Cadier i M. Light (ur.), *Russia's Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations* (str. 117-137). Palgrave Macmillan.
- Light, M. (2015). Russian Foreign Policy Themes in Official Documents and Speeches: Tracing Continuity and Change. U: D. Cadier i M. Light (ur.), *Russia's Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations* (str. 13-29). Palgrave Macmillan.
- Linklater, A. (2010). The English School Conception of International Society: Reflections on Western and non-Western Perspectives. *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, 9, 1-13.
- Lobell, S. E. (2010). Structural Realism/Offensive and Defensive Realism. U: R. A. Denemark & R. Marlin-Bennett (ur.), *The International Studies Encyclopedia* (str. 6651-6669). Malden: Wiley-Blackwell.
- Löwenthal, R. (1984). The Soviet Union and the Third World: From Anti-Imperialism to Counter-Imperialism. U: H. Bull i A. Watson (ur.), *The Expansion of International Society* (str. 323-333). Oxford: Oxford University Press.
- Makarychev, A., i Yatsyk, A. (2015). Refracting Europe: Biopolitical Conservatism and Art Protest in Putin's Russia. U: D. Cadier i M. Light (ur.), *Russia's Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations* (str. 138-155). Palgrave Macmillan.
- Mendras, M. (2015). The Rising Cost of Russia's Authoritarian Foreign Policy. U: D. Cadier i M. Light (ur.), *Russia's Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations* (str. 80-96). Palgrave Macmillan.
- Neumann, I. B. (2001). The English School and the practices of world society. *Review of International Studies*, 27(3), 503-507. <https://doi.org/10.1017/S0260210501005034>

- Paul, T. V. (2018). *Restraining Great Powers: Soft Balancing from Empires to the Global Era*. New Haven i London: Yale University Press.
- Popović, P. (2013). Spekulativni pristup institucijama međunarodnog društva. *Suvremene teme*, 6(1), 7-26.
- Popović, P. (2014). *Kriza međunarodnog poretka 21. stoljeća*, Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske/Disput.
- Predsjednik Ruske Federacije. (2000). Konceptija vanjske politike Ruskoj Federaciji, utvrđena Prezidentom Ruskoj Federaciji 28. lipnja 2000. goda, <https://docs.cntd.ru/document/901764263>
- Predsjednik Ruske Federacije. (2008). Konceptija vanjske politike Ruskoj Federaciji od 12. lipnja 2008. g. N Pr-1440, <https://normativ.kontur.ru/document?moduleId=1&documentId=131926>
- Predsjednik Ruske Federacije. (2013). Konceptija vanjske politike Ruskoj Federaciji, utvrđena Prezidentom Ruskoj Federaciji V. V. Putinom 12. veljače 2013. goda, <https://legalacts.ru/doc/kontseptsija-vneshnei-politiki-rossiiskoi-federatsii-utv-prezidentom>
- Predsjednik Ruske Federacije. (2016). Konceptija vanjske politike Ruskoj Federaciji, utvrđena Ukazom Prezidenta Ruskoj Federaciji od 30. lipnja 2016. goda N 640, <https://docs.cntd.ru/document/420384312#6520IM>
- Predsjednik Ruske Federacije. (2023). Konceptija vanjske politike Ruskoj Federaciji, utvrđena Ukazom Prezidenta Ruskoj Federaciji od 31. ožujka 2023. g. № 229, <https://rg.ru/documents/2023/03/31/prezident-ukaz229-site-dok.html>
- Putin, V. (1999). Russia at the turn of the Millennium, *Nezavisimaja gazeta*, verzija na engleskom jeziku objavljena na stranici: <https://pages.uoregon.edu/kimball/Putin.htm>
- Remler, P. (2020). *Russia at the United Nations: Law, Sovereignty, and Legitimacy*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- Rengger, N. (2008). The Ethics of Marxism. U: C. Reus-Smit i D. Snidal (ur.), *The Oxford Handbook of International Relations* (str. 188-200). Oxford i New York: Oxford University Press.
- Sakwa, R. (2015). Dualism at Home and Abroad: Russian Foreign Policy Neo-revisionism and Bicontinentalism. U: D. Cadier i M. Light (ur.), *Russia's Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations* (str. 65-79). Palgrave Macmillan.
- Samokhvalov, V. (2018). Russia and its shared neighbourhoods: a comparative analysis of Russia-EU and Russia-China relations in the EU's Eastern neighbourhood and Central Asia. *Contemporary Politics*, 24(1), 30-45.
- Schorzman, D. (2014). Staging Base for Afghan War Handed Over to Kyrgyzstan. *New York Times*, 3 June 2014. <https://www.nytimes.com/2014/06/04/world/asia/staging-base-for-afghan-war-is-handed-to-kyrgyzstan.html>
- Sharples, J. D. (2016). The Shifting Geopolitics of Russia's Natural Gas Exports and Their Impact on EU-Russia Gas Relations. *Geopolitics*, 21(4), 880-912.
- Smith, S., Hadfield, A., i Dunne, T. (ur., 2016). *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*. Oxford: Oxford University Press.
- Stivachtis, Y. A. (2014). The Regional Dimension of International Society. U: C. Navari i D. M. Green (ur.), *Guide to the English School in International Studies* (str. 109-125). Chichester: Wiley Blackwell.

- Stronski, P., i Sokolsky, R. (2020). *Multipolarity in Practice: Understanding Russia's Engagement With Regional Institutions*. Carnegie Endowment for International Peace.
- Suganami, Hidemi (2010), The English School in a Nutshell. *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, 9, 15-28.
- Sussex, M. (2014). Russian Foreign Policy and the Asia-Pacific Power Shift. U: R. E. Kanet i R. Piet (ur.), *Shifting Priorities in Russia's Foreign and Security Policy* (str. 205-223). Armonk i London: Ashgate.
- Trudolyubov, M. (2013). Putin's Imperial One-Man Show. *New York Times*, 10. prosinca 2013. <https://www.nytimes.com/2013/12/11/opinion/trudolyubov-putins-imperial-one-man-show.html>
- Tsygankov, A. P. (2016). *Russia's Foreign Policy Change and Continuity in National Identity*. Lanham, Boulder, New York i London: Rowman & Littlefield.
- Viotti, P. R., i Kauppi, M. V. (2011). *International Relations Theory*. Harlow: Pearson Longman.
- Watson, A. (1984a). European International Society and its Expansion. U: H. Bull i A. Watson (ur.), *The Expansion of International Society* (str. 13-32). Oxford: Oxford University Press.
- Watson, A. (1984b). Russia and the European States System. U: H. Bull i A. Watson (ur.), *The Expansion of International Society* (str. 61-74). Oxford: Oxford University Press.
- Watson, A. (1987). Hedley Bull, States Systems and International Societies. *Review of International Studies*, 13(2), 147-153. <https://doi.org/10.1017/S0260210500113701>
- Weinert, M. S. (2011). Reframing the Pluralist–Solidarist Debate. *Millennium: Journal of International Studies*, 40(1), 21-41. <https://doi.org/10.1177/0305829811406036>
- Wheeler, N. J. (2001). Legitimizing Humanitarian Intervention: Principles and Procedures. *Melbourne Journal of International Law*, 2(2).
- Wight, M. (1977). *Systems of States*. Leicester: Leicester University Press.
- Williams, J. (2002). Territorial borders, toleration and the English school. *Review of international studies*, 28(4), 737-758. <https://doi.org/10.1017/S0260210502007374>
- Williams, J. (2005). Pluralism, Solidarism and the Emergence of World Society in English School Theory. *International Relations*, 19(1), 19-38. <https://doi.org/10.1177/0047117805050060>
- Williams, J. (2014). The International Society – World Society Distinction. U: C. Navari i D. M. Green (ur.), *Guide to the English School in International Studies* (str. 127-142). Chichester: Wiley Blackwell.
- Wilson, P. (2009). The English School's Approach to International Law. U: C. Navari (ur.), *Theorising International Society English School Methods* (str. 167-188). Houndmills i New York: Palgrave Macmillan.
- Wohlforth, W. C. (2008). Realism. U: C. Reus-Smit i D. Snidal (ur.), *The Oxford Handbook of International Relations* (str. 131-149). Oxford i New York: Oxford University Press.
- Yasuaki, O. (2003). International Law in and with International Politics: The Functions of International Law in International Society. *European Journal of International Law*, 14(1), 105-139. <https://doi.org/10.1093/ejil/14.1.105>

International Society in the Foreign Policy Concepts of the Russian Federation 2000-2023: An Analysis According to the Approach of the English School of International Relations

Abstract The foreign policy concepts of the Russian Federation adopted from 2000 to 2023 have a communication function about the main goals and ideas of Russian foreign policy actors. Using the approach of the English School of International Relations, especially its theoretical features of international society, pluralistic and solidaristic approach and global and regional society, the paper analyzes Russian ideas about international society that are highlighted in those concepts. Together with the analysis of those concepts, it is shown how much the actual Russian foreign policy coincides with the ideas presented in them.

Keywords international society, English School, Russia, foreign policy, international relations

Kako citirati članak / How to cite this article:

Boban, D. (2023). Međunarodno društvo u konceptima vanjske politike Ruske Federacije 2000-2023: analiza prema pristupu Engleske škole međunarodnih odnosa. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 20(1). 183-204. <https://doi.org/10.20901/an.20.06>